

БРОШУРА

BG

2017

ПРОЕКТ LIFE13 NAT/BG/000801

КРАЙРЕЧНИТЕ ГОРИ: ПОЛЗИ, СЪСТОЯНИЕ, ОПАЗВАНЕ

Автори на текста: © Александър Дунчев / © Добромира Димова / © Мариус Димитров

Отговорен редактор: Катерина Раковска

Редактор: Александър Маринов

Коректор: Милена Иванова

Дизайн: „Таралеж“ ЕООД

Печат: „Мултипринт“

Снимка на корицата: © WWF-България

Брошурата се издава от WWF-България.

WWF (World Wide Fund for Nature) е международна природозащитна организация, основана през 1961 г. Организацията развива дейност в над 100 държави, с помощта на 6000 служители и над 5 милиона доброволци. WWF работи за подобряване на състоянието на околната среда, за да може хората да живеят в хармония с природата. Един от глобалните приоритети на WWF е отговорното и устойчиво управление на горите и намиране на решения на проблемите и заплахите пред тях. В България усилията за това са насочени към повишаване на информираността и капацитета на заинтересованите страни, подобряване на планирането в горите, поддържане на широк дебат и формулиране на мерки за ограничаване на незаконния дърводобив. WWF-България работи също за възстановяване на крайречните гори, опазване на старите гори и не на последно място – за подпомагане прилагането на независима и надеждна горска сертификация.

София, 2017 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	2
ЧАСТ I. ЕКОЛОГИЧНИ ФУНКЦИИ	3
Връзката между реките и крайречната растителност	3
Значение на крайречните гори за видовото разнообразие	4
Регулиране на водния режим и на риска от наводнения	6
Замърсяване	7
Ерозия на брега	8
ЧАСТ II. ПОЛЗВАНИЯ	9
Горскостопански практики	9
Ползване на природни продукти	9
Туризм и отдих	10
Лов и ловно стопанство	12
Традиции	12
ЧАСТ III. КРАЙРЕЧНИ ГОРСКИ МЕСТООБИТАНИЯ	13
91Ео* Алувиални гори с <i>Alnus glutinosa</i> и <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)	13
91Fo Крайречни смесени гори от <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> и <i>Fraxinus excelsior</i> или <i>Fraxinus angustifolia</i> покрай големи реки (<i>Ulmion minoris</i>)	14
92Ао Крайречни галерии от <i>Salix alba</i> и <i>Populus alba</i>	15
92Со Гори от <i>Platanus orientalis</i>	15
92До Южни крайречни галерии и храсталаци (<i>Nerio-Tamaricetea</i> и <i>Securinegion tinctoriae</i>)	15
ЧАСТ IV. ПРИРОДОЗАЩИТНО СЪСТОЯНИЕ НА КРАЙРЕЧНИТЕ ГОРИ	16
ЧАСТ V. ЗАПЛАХИ И ПРОБЛЕМИ	18
ЧАСТ VI. СЪЩЕСТВУВАЩИ ЗАКОНОВИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ	20
ЧАСТ VII. ПРАКТИКИ ОТ ПРОЕКТИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА КРАЙРЕЧНИТЕ ГОРИ	22
НАУЧЕНИ УРОЦИ	32

УВОД

Целта на настоящата брошура е да запознае широк кръг заинтересовани с проблемите, свързани с крайречните гори, с техните решения, както и с опита в опазването и възстановяването им.

Крайречните гори имат огромно екологично значение с важни функции както за природата, така и за хората, например опазване на редица растителни и животински видове, предпазване от брегова ерозия, задържане на водите и оттам принос в борбата с наводненията и др. Свързаността на крайречните гори с реките предопределя естествено ограниченото им разпространение. В исторически план то се е свило допълнително поради загубата на площи за нуждите на земеделието или за интензивно отглеждане на топови култури. В наши дни основните площи на петте типа крайречни горски местообитания са включени за опазване в защитени зони от европейската екологична мрежа Натура 2000. С оглед на слабото им покритие в националните защитени територии това е сериозна крачка напред, която предопределя и характера на основните заплахи днес: те са свързани по-скоро с промени в структурата и функциите на крайречните гори, макар че част от тях все още водят и до загуба на площи.

Най-сериозните причини за загубата и унищожаването на крайречни гори са: тяхното изсичане с цел освобождаване на площи за земеделски нужди; създаването на плантации за бързо производство на дървесина от хибридни тополи и върби; корекциите на речните корита и изземването на инертни материали от тях, което води до драстични промени във водния режим, както и до ерозия на речните брегове; нерегламентираните и неправилно изведени сечи; изграждането на мини ВЕЦ и др.

Поради огромното екологично значение на тези гори, нанесените вече щети и актуалните в момента заплахи е наложително предприемането на възстановителни дейности. Част от тях са насочени към създаване на нови крайречни гори чрез залесяване с местни характерни видове; друга – към подобряване на структурата и функциите на съществуващите такива чрез премахването на чужди видове. В брошурата е представен опитът от изпълнението на подобни проекти по поречието на река Дунав.

Настоящата брошура се издава като част от дейностите по проект Опазване и възстановяване на крайречни гори в местообитания от вида *91ЕО в рамките на Натура 2000 и в моделни области в България, LIFE13 NAT/BG/000801, изпълняван в партньорство с Изпълнителната агенция по горите, РДГ Пловдив и РДГ Русе. Проектът се съфинансира от програма Life, финансов инструмент на Европейския съюз.

За изготвянето на тази брошура са използвани като източници и следните издания:

Опазване и възстановяване на речните коридори. Стоян Михов, Иван Христов, WWF. София. 2010 {http://d2ouvy59podg6k.cloudfront.net/downloads/bg_vodi_all_2.pdf}

Stream Corridor Restoration. The Federal Interagency Stream Restoration Working Group {http://www.usda.gov/stream_restoration}

ЧАСТ I. ЕКОЛОГИЧНИ ФУНКЦИИ

Връзката между реките и крайречната растителност

Целостта на речната екосистема е пряко свързана с целостта на крайречните растителни съобщества.

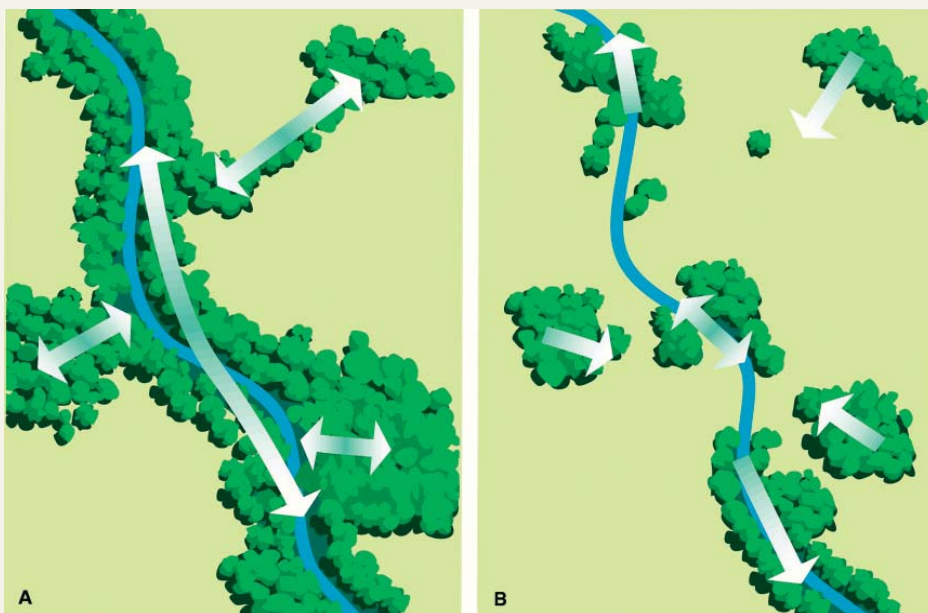
Те осигуряват храна и среда за живот на организмите, а освен това и регулират потока светлина от и към околните водни и сухоземни екосистеми.

Реките играят ролята на миграционни коридори за зависимите от водата и от горските местообитания организми. Количеството сухоземна растителност, както и видовият ѝ състав, може да окаже пряко влияние върху речния коридор. Попадналите в реката дървесни дънери и малки клонки могат да отклонят течението на водата и да причинят ерозия в дадени точки и отлагане на наноси в други. При по-малките реки покритието на дървесната растителност – т.нар. „склоп“ – може да заеме изцяло площта над речното легло и да го засенчи напълно; при по-големите реки това се случва само частично. Засенчването на водното течение благодарение на образувания от крайречната растителност склоп оказва изключително силно влияние върху температурата на водата, както и върху степента на проникване на слънчевите лъчи.

Количеството достигаща до водата светлина играе важна роля за скоростта на развитие на водораслите и на другите растения. Пряката слънчева светлина повишава температурата, което може да доведе до повишено разлагане, до намаляване на количеството кислород във водата и до увеличение в количеството освободени хранителни вещества от утайките на дъното.

КОЛИЧЕСТВОТО ДОСТИГАЩА ДО ВОДАТА СВЕТИНА ИГРАЕ ВАЖНА РОЛЯ ЗА СКОРОСТТА НА РАЗВИТИЕ НА ВОДОРАСЛИТЕ И НА ДРУГИТЕ РАСТЕНИЯ.

Реките са миграционни коридори за организмите, зависими от водата и горските местообитания. Пейзаж с (А) висока и (Б) ниска степен на свързаност.

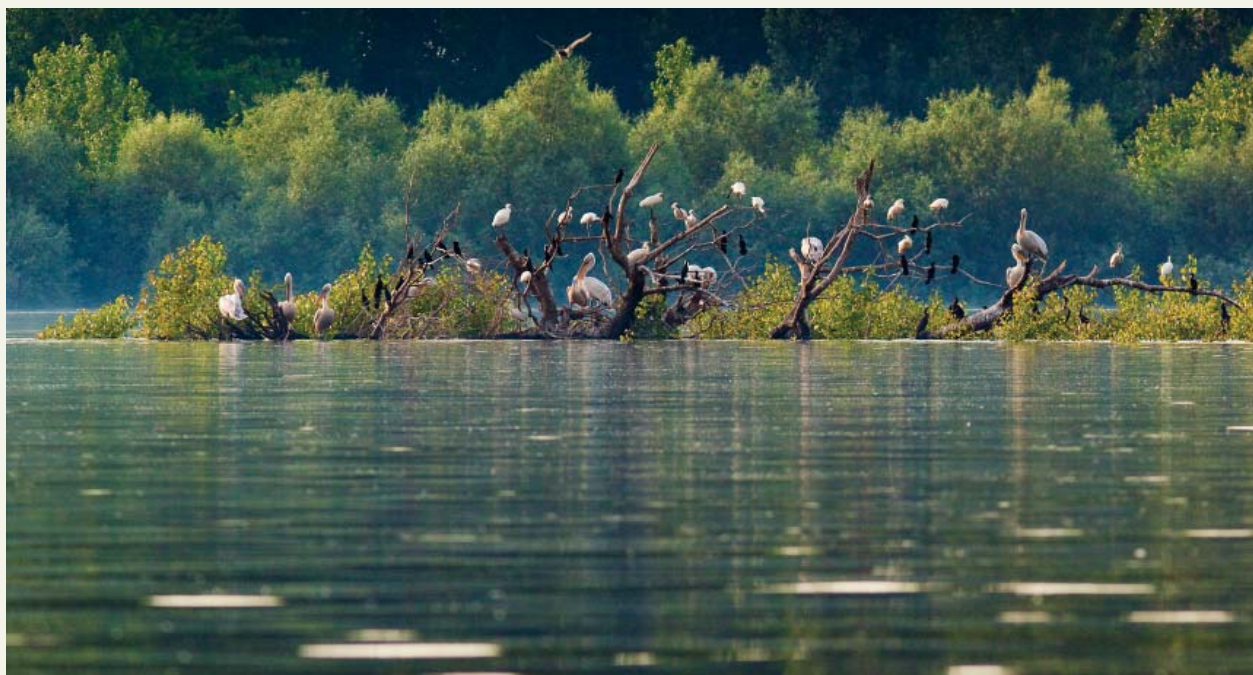
© FISRWG (10/1998). Stream Corridor Restoration: Principles, Processes, and Practices. By the Federal Interagency Stream Restoration Working Group (FISRWG) (15 Federal agencies of the US gov't). GPO Item No. 0120-A; SuDocs No. A 57.6/2:EN 3/PT.653. ISBN-0-934213-59-3

Значение на крайречните гори за видовото разнообразие

Речните коридори предлагат оптимално местообитание за много животински видове поради наличието както на вода, така и на дървесна растителност, която осигурява храна под формата на нектар, реси, пъпки, плодове и семена.

Речните коридори предлагат оптимално местообитание за много животински видове поради наличието както на вода, така и на дървесна растителност, която осигурява храна под формата на нектар, реси, пъпки, плодове и семена. Пространственото разпределение на растителността също е от ключово значение за животните. Богатството на видове нараства и поради факта, че те имат достъп едновременно до повече от един тип местообитания – водни и крайречни, – и ползват ресурсите и на двата.

Непрекъснатата ивица крайречна растителност играе ролята на основна свързваща линия (биокоридор), по която се придвижват голям брой животни по време на естествените си миграции. В далечното минало низините били покрити от обширни непрекъснати горски масиви. Днес горите в низините са фрагментирани и малки по площ. Те са разположени сред големи обработваеми и урбанизирани територии, прекъсвани от пътища и др., които в много случаи представляват непреодолима бариера за горските обитатели. Речните коридори често се оказват единствената връзка между отделните изолирани гори и от тях зависи съществуването на голям брой растения и животни. Ето защо с разрушаването на крайречните гори намалява и богатството на видове; пряка е връзката между намаляването на броя на старите дървета и този на гнездящите птици.

© АЛЕКСАНДЪР ИВАНОВ

Птичи колонии по река Дунав

ЧАПЛИТЕ И КОРМОРАНИТЕ СА ОСОБЕНО ХАРАКТЕРНИ ЗА РЕКИТЕ В БЪЛГАРИЯ.

Крайречните дървета са предпочитани за гнездене и нощуване от разнообразни видове птици. Особено характерни за реките в България са колонииите чапли и корморани. В по-спокойните крайречни гори могат да се наблюдават и гнезда на черен щъркел, който иначе гнезди основно по скали. По стърчащите над водата клони на падналите в реката дървета пък могат да се видят кацнали земеродни рибарчета; от тази позиция те следят рибите отблизо и така пестят енергия по време на ловуване.

Премахването на дървесната растителност от крайречната зона е причина за намаляване на видовото разнообразие и числеността и на насекомите, които служат за храна на различни видове риби. В големите реки и потоци зоната непосредствено до брега осигурява местообитания за дребните видове риби, както и за новоизлюпените рибки от по-едри видове. Тяхното оцеляване зависи от насекомите и от дървесните частици, попаднали във водата от крайречната зона.

Благодарение на водопоемната си способност крайречните зони, в които има гори, регулират ефекта на заливането, както и ефекта на засушаването. При заливане те осигуряват места за размножаване на популациите на земноводни, влечуги и птици. Заливните води поемат различни частици, органични вещества и дребни организми. При отдръпване на водата те се връщат под формата на хранителни вещества за водните растения и микроорганизми, които на свой ред служат за храна за по-големите риби.

Падналите в реката дървета и клони осигуряват местообитание за различни водни организми. Големите стволоче създават вирчета, бързеи и по-спокойни води, които се превръщат в места за почивка на рибите и в укрития за малките рибки. Също така, те представляват укрития срещу хищници, както и места за топлене за влечугите и земноводните. Уловените в падналите клони малки клонки, листа и друг вид органична материя създават условия за колонизиране от насекоми. Популациите на някои дънни животински видове са по-големи в райони с изобилни дървесни остатъци и клонки, тъй като последните създават подходящи за възпроизводство местообитания.

Поради пряката свързаност на заливните гори с други територии, осъществена чрез реката и нейния водосбор, в тях често пристигат и се настаняват чужди инвазивни видове.

В България най-характерните за първата линия до водата дървесни видове са върбите и елшите. Във високите части на планините речните брегове са заети от зелена елша. Надолу по течението те се изместват последователно от бялата и черната елша. Постепенно се включват различни видове върби, бели и черни тополи, брястове и др. Източният чинар също е крайречен вид, който е характерен само за долното течение на някои от южните ни реки (Струма, Места, притоци на Арда и др.).

Регулиране на водния режим и на риска от наводнения

Крайречните гори, разположени в речните долини, обикновено се наричат „заливни“.

Естествена функция на заливната територия е да задържа вода и седименти от речния басейн, особено по време на наводнения. Оттокът, който не може да се побере в коритото на реката, се разлива в съседните територии. Когато в тях има гора, тя допринася много за естествената задържаща функция: забавя още повече освобождаването на водата и намалява опасността от стихийни наводнения.

ГОРИТЕ

СА ВАЖЕН РЕГУЛАТОР
НА ВОДНИЯ РЕЖИМ И НА
РИСКА ОТ НАВОДНЕНИЯ.

Разливането на водата извън речните брегове в заливните зони води до нейното попиване на широка площ. Кореновата система на дърветата осигурява поръзност на почвата, което допринася допълнително за поемането на вода и за забавянето на оттока.

Растителността във водосбора на реката значително увеличава и времето, нужно на дъждовната вода, за да достигне реката. По този начин се намалява опасността от висока вълна. Обилната растителност регулира изпарението от земната повърхност и поддържа подпочвените води близо до повърхността.

Ролята на горите като регулатор на водния режим е важна за намаляването както на риска от наводнения, така и на този от засушавания, тъй като горите подхранват нивото на реките и след като водата се е оттекла в безлесните площи.

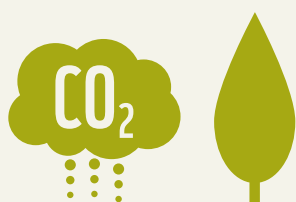
© СТЕФАН АБРАМОВ

Видрата обитава естествените водоеми, обрасли с крайречна растителност. Изграждането на диги, замърсяването на водата, пресушаването и изсичането на крайречните гори са основните заплахи за този уязвим вид.

Замърсяване

Ерозираните почвени и скални частици в течащата вода (т. нар. наноси) повишават мътността ѝ, усилват ерозионния ефект на водното течение и способстват за разпространението на замърсители, полепващи по повърхността на твърдите частици, например фосфати.

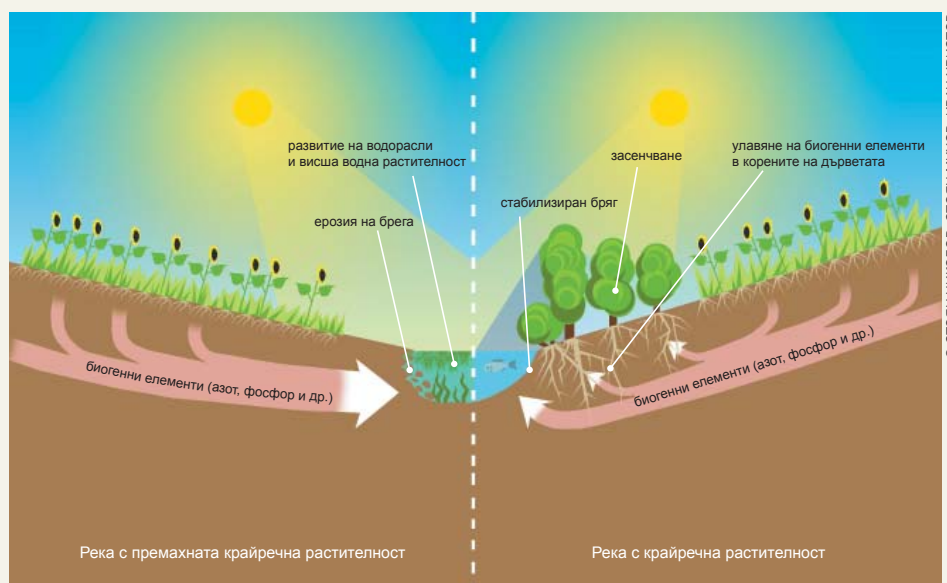
**ОСВЕН ЧЕ ПРЕРАБОТВАТ
ВЪГЛЕРОДНИЯ ДВУОКИС
КАТО ИЗПОЛЗВАТ
ВЪГЛЕРОДА ЗА НАТРУПВАНЕ
НА БИОМАСА И ОТДЕЛЯТ
КИСЛОРОДА, ГОРИТЕ
ИМАТ СПОСОБНОСТТА ДА
ПРЕЧИСТВАТ ВЪЗДУХА
И ПО МЕХАНИЧЕН НАЧИН.**

Растителността в речния коридор регулира притока на вода и филтрира хранителните вещества и седиментите в нея.

Корените и коренищата на растенията около реката служат и като филтър, който поглъща голяма част от разтворените в подпочвените води биогенни елементи, преди те да достигнат реката. Забележителна в това отношение е черната елша. Тя е сред видовете с най-висока способност да извличат от подпочвените води биогенни елементи, т.е. вещества от типа на азот, фосфор и др., които са сред основните замърсители на сладководните екосистеми и в излишък водят до еутрофикация, измиране на риби и на други водни организми. Ето защо дори тясна ивица крайречна елшова гора (10 – 15 метра) е в състояние да „отстрани“ над 80% от биогенните замърсители, които иначе биха попаднали в реката.

Известно е значението на горите за поддържането на чистотата и на въздуха. Освен че преработват въглеродния двуокис като използват въглерода за натрупване на биомаса и отделят кислорода, те имат способността да пречистват въздуха и по механичен начин.

В горите се отделят фитонциди – органични вещества, които имат свойството да забавят развитието на някои патогенни бактерии, гъби и други организми, или да ги убиват. Също така, горите имат и шумопоглъщащ ефект.

Роля на крайречната растителност

© ИВАН ХРИСТОВ

Черната елша е сред видовете с най-висока способност да извлича с корените си от подпочвените води биогенни елементи, като азот, фосфор и др., които са едни от основните замърсители.

Ерозия на брега

Растителността оказва въздействие върху речните системи и по отношение на ерозията.

Кореновите системи закрепват бреговите седименти и смекчават процесите на ерозия, а растителността в заливната територия забавя разливането при високи води, като спомага за отлагането на седименти. Попадналите в реката дървета и дървесни отпадъци и клонки променят течението, причинявайки ерозия в някои точки и отлагане на наноси в други, променят разпределението на вировете, преноса на органичен материал и пр.

По-дълбоко разположените корени на черната елша формират своеобразни плоски мрежички, които задържат дори по-дребните частици от бреговия субстрат. Подобни корени се формират и при други крайречни видове, например върбите, само че при тях те са с по-слаба противоерозионна способност.

ЧАСТ II. ПОЛЗВАНИЯ

Освен огромното си екологично значение заливните гори носят и редица преки стопански ползи, например добив на дървесина и лечебни растения, риболов, отдых и т.н.

Горскостопански практики

Поради ключовата роля на естествените крайречни гори за опазването на биологичното разнообразие и за предотвратяването на ерозията, би следвало те да се ползват с по-нисък приоритет като източник на дървесина. Особено за крайречните гори, намиращи се в защитени територии или в защитени зони по Натура 2000, се препоръчва прекратяване на всякаква дейност с изключение на санитарни сечи с ниска интензивност (от 5 до 20%). Задължително трябва да се оставят на корен стари и/или загинали дървета с интересна стъблена форма, с вкоренили се пълзящи и увивни растения, с гнезда или с хралупи. Такива екземпляри имат голямо значение за поддържането на биоразнообразието в крайречните гори.

Ползване на природни продукти

Лечебни растения

По отношение на лечебните растения крайречните гори се отличават със специфичен видов състав. Сред лечебните видове в тях са дърветата: черна елша, полски бряст, мекиш, обикновен габър; увивните: гърбач, висока скрипка, обикновен повет, бръшлян; и тревистите видове: бодлив залист, блатна перуника, блатно кокиче, жълтурче, кръглолистно ленивче, обикновена ружа, обикновена коприва и др. Често се срещат и увивни растения като дивата лоза и др. Ползването на тези видове за лични нужди е сравнително ограничено, но някои от тях представляват стопански интерес.

Например блатното кокиче – един от емблематичните видове лечебни растения за нашата страна – се среща предимно в крайречните и в заливните гори.

© FRED F. HAZELHOFF / WWF

Земеродното рибарче се среща край чистите водни басейни. Присъствието му в дадена екосистема е добър знак за състоянието ѝ.

© MICHEL GÜNTHER / WWF

Блатното кокиче дава възможност за допълнителни приходи за местните общности.

Блатното кокиче е рядък вид многогодишно растение. Поради съдържанието на галантамин то е изключително ценно за фармацията и за медицината. Извличаният от него алкалоид се използва за приготвянето на лекарството нивалин, което намира широко приложение в медицината: например в токсикологията се използва като противотрова. Находищата от блатно кокиче дават възможност за допълнителни приходи за живеещите в близост местни общности.

Кошничарство

В миналото кошничарството било традиционен български занаят, свързан с крайречните гори. Основните кошничарски изделия се изработвали от върба – най-често от ракита – и се използвали в селското стопанство, например плетени кошове за плява, грозде, а и за въглища. Често при плетенето на кошници и кошове за собствени нужди хората използвали увивните стъбла на обикновения повет, който също е характерен вид за крайречните гори.

Туризъм и отдих

Крайречните гори са отлично място за отдих, развлечения и занимания сред природата. По долното течение на по-големите реки у нас са израснали красиви гори, около които се изграждат ваканционни комплекси и места за отдих.

За пример можем да посочим резерват „Балтата“, съхраняващ типични крайречни гори в близост до курорта Албена. В местността се наблюдава неповторимо съчетание между съхранена природа и съвременен морски туристически комплекс.

Други примери за уникално съчетание между почивка на морето и посещение на крайречни гори са резерватите „Камчия“ и „Ропотамо“. В долното течение на Камчия – една от най-големите български реки – се съхранява вековна крайречна гора, която най-често се нарича „лонгоз“. Резерват „Ропотамо“ пък се нарежда сред най-активно посещаваните крайморски обекти; той е от решаващо значение за запазването на крайречните гори, а освен това осигурява и възможност за развитие на природен туризъм чрез предлаганите туристически атракции от типа на разходка с лодка по река Ропотамо.

Друг интересен обект, радващ се на популярност сред туристите, които предпочитат тишината и спокойствието, е река Велека. Велека е най-голямата и най-дългата (147 км) река в Странджа. Туристите посещават главно долното ѝ течение заради красивата гора и крайбрежните лъки, които напролет биват заливани. Река Велека е плавателна по протежение на 8 км от устието си и в този участък е интересна и за почитателите на водния туризъм.

Рафтинг

През последните години рафтингът стана изключително популярен сред любителите на силните усещания и високия адреналин. В България тази вълнуваща форма на развлечения се осъществява по бързо течащи реки със запазени крайречни гори по време на топенето на снеговете през пролетта и през лятото. Най-добри условия за рафтинг предлагат реките Струма, Арда и Искър.

Една от най-популярните реки за рафтинг е Струма. Освен с бързите си води реката печели почитатели и с уникалните чинарови галерии по протежението си в Кресненския пролом.

© КОНСТАНТИН ИВАНОВ

Освен практическите си ползи, крайречните гори правят реките по-привлекателни за любителите на различни водни спортове. На снимката: каякари по р. Янтра

Спортен риболов

Рибните запаси в дадена река до голяма степен зависят от крайречната растителност. Тя предлага на рибите места за укритие и мръстилища. През летните месеци рибите предпочитат богата на кислород вода. Колкото по-висока е температурата на водата, толкова по-ниско е наличието на кислород, а нейният топлинен режим до голяма степен зависи от сянката на крайречните гори. Прозрачността на водата също е от значение, тъй като позволява на рибата да вижда добре. Поради всичко това въдичарите често търсят добре обрасъл с храсти и дървета бряг, чиито клони стигат до водата.

По данни на Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури през последните години се издават около 200 000 билета за любителски риболов. Това показва стабилен висок интерес, а ползвателите на билетите често оставят значителни средства в местната икономика.

Лов и ловно стопанство

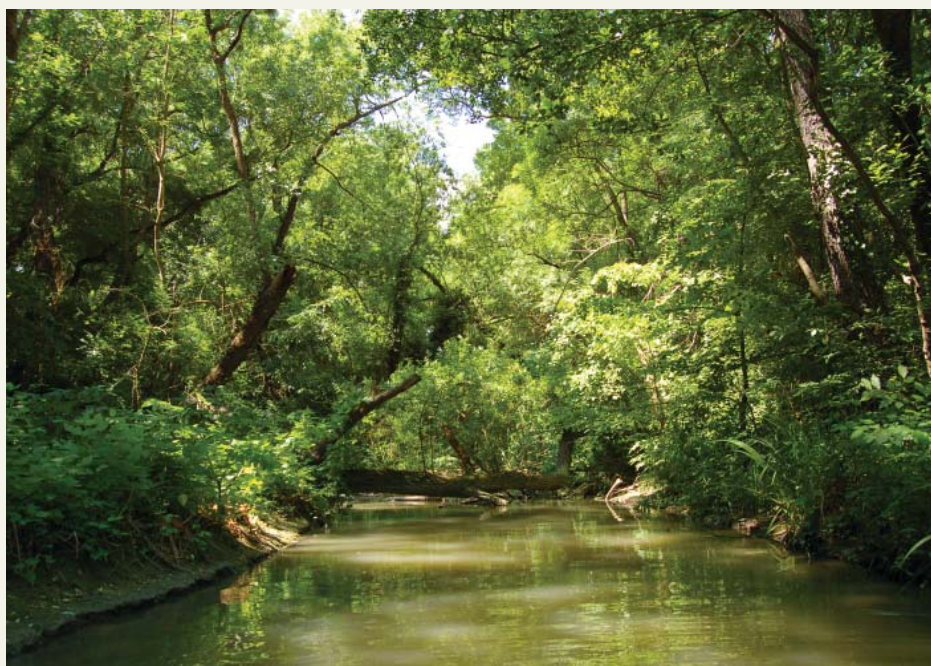
Крайречните гори се отличават със значително разнообразие и по отношение на ловната фауна. Някои от най-добрите ловни територии в България се намират именно по поречието на Дунав и на другите вливащи се в Черно море реки. Основните ловни видове в тях са благороден елен, сърна и дива свиня. Налице са екземпляри с добри трофейни качества, дължащи се на благоприятните климатични условия и на добрата хранителна база, предоставяни от заливните гори.

Традиции

Някои типични за крайречните гори видове играят важна роля в народните традиции. Един от най-светлите и красиви християнски празници е Цветница (Връбница, Цветна неделя). Цветница се празнува една седмица преди Великден, в неделята след Лазаровден, и на този ден се отбелязва влизането на Иисус Христос в Йерусалим на магаре, след като възкресил Лазар, брата на сестрите Марта и Мария. Хората го посрещнали, размахвайки палмови клонки и хвърляйки цветя, и постлали дрехите си в краката му. Тъй като в България няма палми, прието е на този ден вярващите да отнесат в дома си осветени върбови клонки за здраве, против зло и болести. Върбовите клонки символизират палмовите, с които посрещнали Иисус Христос. Българската традиция е избрала върбата, защото точно по това време избухват нейните цветове. От върбовите клонки се оплита венец, който се отнася вкъщи и се пази до следващата година.

В някои райони на България се извършва обредът, наречен „кумичене“, последният от лазарските обичаи. Млади момичета с венци от върбови клонки на главите се събират до реката. Всяка поставя своя венец, китка цветя и специален обреден хляб, „куклата“, на дъска и я пуска по реката.

Сред най-красивите крайречни гори са периодично заливаните широколистни гори от лонгозен тип. Те са характерни за поречието на реките Камчия, Ропотамо, Велека, Батова и Резовска. На снимката: Ропотамо

© ВЛАДИМИР ИВАНОВ/WWF

ЧАСТ III. КРАЙРЕЧНИ ГОРСКИ МЕСТООБИТАНИЯ

Директивата за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (Директива 92/43), известна още като „директивата за местообитанията“, постановява създаването на европейската екологична мрежа Натура 2000.

Задачата на Директивата е да опазва редки и ценни природни местообитания, както и местообитанията на редки и ценни видове животни и растения от интерес за Европейската общност. Законовото определение за „природно местообитание“ е: „естествени или близки до естествените сухоземни или акваториални области с характерни географски, абиотични и биотични особености, придаващи им специфичен облик“. На територията на България в 5 от типовете природни местообитания от Приложение 1 на директивата¹ се развиват крайречни гори. В България изискванията на директивата са предадени в Закона за биологичното разнообразие.

91E0* Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)

Към това природно местообитание се отнасят крайречните гори в низините и планините, развиващи се на богати алувиални почви, периодично наводнявани от реката. В рамките на местообитанието се разграничават няколко подтипа.

Подтип 1. Крайречни гори от елша и планински ясен	Местообитанието включва смесени крайречни галерийни съобщества с основен доминиращ дървесен вид черната елша. Крайречните гори от елши и планински ясен в България имат разпокъсано разпространение около реките в предпланините и в долния планински пояс на повечето планини в България при надморска височина от около 300 до около 1000 м.
Подтип 2. Планински галерии от бяла елша	Бялата елша е студоустойчива и непретенциозна по отношение на почвата и светлината, което ѝ позволява да се развива успешно при по-сурови климатични условия на по-големи надморски височини в сравнение със сходните гори от черна елша и планински ясен – от 800 до 1500 м н. в.
Подтип 3. Крайречни върбово-тополови гори	В това местообитание са включени смесените върбово-тополови гори (най-често), както и чистите върбови или тополови такива в низините и равнините, в условията на континентален климат в Северна България до около 800 (1000) м н. в.
Подтип 4. Заливни гори от черна елша	Заливните гори от черна елша се срещат по долното течение на реките от Черноморско-средиземноморския басейн. На места са с прекъснато, ивичесто разположение край реките и имат характер на „галерии“. Отличават се от хигрофитните гори от лонгозен тип както по почвено-екологичните условия и по-голямото участие на ливадно-блатни видове, така и по ограниченото участие на увивни растения.

¹ Това приложение представлява списък на естествените местообитания от интерес за общността, чието съхраняване изисква обявяването на специални защитени зони: зони от мрежата Натура 2000.

91F0 Крайречни смесени гори от *Quercus robur*, *Ulmus laevis* и *Fraxinus excelsior* или *Fraxinus angustifolia* край големи реки (*Ulmion minoris*)

Смесените низинни и крайречни гори и лонгози са елемент от разпространената в долините на редица реки в България растителност. Характерните им особености включват периодични заливания, а в някои случаи и висока въздушна влажност. Доминиращите дървета се различават в зависимост от водния режим, но най-често принадлежат към видовете ясен, бряст и дъб.

Подтип 1. Лонгозни гори

Специфични са за климатични условия с мека и влажна зима. Това определя и наличието на някои вечнозелени и топлолюбиви видове в състава им, което ги различава от останалите крайречни гори в България. Характерно за тези гори е участието на увивни растения с вдървенели и тревисти стъбла. Срещат се основно в близост до Черно море, както и локално в Тунджанската равнина и в Горнотракийската низина.

Подтип 2. Влажни низинни дъбови гори

Многоетажни гори, доминирани от летен или дръжкоцветен дъб, с участие на увивни растения, което е по-малко в сравнение с това в лонгозните гори. Разпространени са на надморска височина от 40 до 70 м, на равни терени, като често граничат с крайречните гори от върби и тополи, но заемат по-сухи места от тях.

Подтип 3. Тракийски гори от дръжкоцветен дъб

Тракийските гори от дръжкоцветен дъб са най-сухият подтип на низинните крайречни гори. В повечето случаи това са стари гори със сравнително малка площ. Разпространени са в Дунавската равнина и в Лудогорието, по долните течения на по-големите реки в Източна България, както и в средното течение на Тунджа и Марица, но по-ограничено.

Дъбова фиданка от вида *Quercus robur* на о. Ковачев

© WWF-БЪЛГАРИЯ

92A0 Крайречни галерии от *Salix alba* и *Populus alba*

Крайречни гори, срещащи се в равнините и низините с преходноконтинентален климат в Южна България. Заемат тесни ивици по поречието на по-големите реки и техните притоци. Развиват се върху богати наносни почви. Основни видове са бялата и черната тополя, бялата и трошливата върба. Върбово-тополовите галерии в Южна България се отличават от крайречните върбово-тополови гори в Северна България по наличието на повече видове с южен произход.

92C0 Гори от *Platanus orientalis*

Към това местообитание се отнасят крайречни гори, доминирани от източен чинар. Разпространението му в България е локализирано в два основни района. Единият включва находищата в Източните и Средните Родопи по долината на р. Арда и по течението на Бачковската река. Другият обхваща долините на реките Места и Струма на юг от Кресненското дефиле. Разпространението достига надморска височина до 800 – 900 м.

92D0 Южни крайречни галерии и храсталаци (*Nerio-Tamaricetea* и *Securinegion tinctoriae*)

Крайречни галерии и храсталаци, доминирани от ракитовици, край постоянни или временни течения и влажни места. Обитават предимно най-широките части на речните долини, с чакълести, пясъчни и глинести наноси. Разпространени са в долното течение на някои реки от средиземноморския водосборен басейн и реки, вливащи се в Черно море, както и в централната част на поречието на р. Дунав до 300 м н. в. Срещат се и като фрагменти сред крайречната дървесна растителност, като понякога могат да имат и произведен характер – на мястото на унищожени крайречни върбови или чинарови гори.

ЧАСТ IV. ПРИРОДОЗАЩИТНО СЪСТОЯНИЕ НА КРАЙРЕЧНИТЕ ГОРИ

В таблицата, поместена по-долу, е представено състоянието на петте типа местообитания на крайречни гори в България и на ниво Европейски съюз.

Включени са:

- степента на застрашеност на местообитанията съгласно последната редакция на Червената книга на Р България²;
- оценката на природозащитното състояние на природните местообитания съгласно резултатите от първия – и засега единствен – доклад на България за състоянието на обектите от Натура 2000, който се изисква от ЕК веднъж на 6 години³;
- оценката на природозащитното състояние на природните местообитания на ниво ЕС съгласно доклада по чл. 17 на Директивата за природните местообитания и дивата флора и фауна (Директива 92/43)⁴.

Место-обитание/ подтип	Червена книга на Р България	Оценка на природозащитното състояние за България	Оценка на ПС на ниво ЕС
91Е0		Неблагоприятно	Неблагоприятно
Подтип 1	Уязвимо		
Подтип 2	Уязвимо		
Подтип 3	Застрашено		
Подтип 4	Застрашено		
91F0		Неблагоприятно	Неблагоприятно
Подтип 1	Критично застрашено		
Подтип 2	Критично застрашено		
Подтип 3	Критично застрашено		
92А0	Уязвимо	Неблагоприятно	Неблагоприятно
92С0	Застрашено	Неблагоприятно	Неблагоприятно
92D0	Застрашено	Неблагоприятно	Неблагоприятно

² Бисерков, В. и др. (ред.) 2015. Червена книга на Република България. Том 3. Природни местообитания. БАН & МОСВ, София. В електронен вид може да се чете на: <http://e-coddb.bas.bg/rdb/bg/vol3/>

³ <http://natura2000.moev.government.bg/Home/Reports?reportType=Habitats>

⁴ <http://art17.eionet.europa.eu/article17/reports2012/habitat/progress/?period=3&group=Forests&conclusion=overall+assessment>

© АЛЕКСАНДЪР ИВАНОВ

Още през XIX в. естествените крайречни гори започват да се изсичат за нуждите на селското стопанство. На тяхно място са създадени плантации от хибридни тополи за бързо производство на дървесина.

ЧАСТ V. ЗАПЛАХИ И ПРОБЛЕМИ

Проблемите пред крайречните гори са свързани предимно със загубата на площи и с промяната в структурата и функциите им.

Най-сериозните причини за загубата и унищожаването на крайречни гори са: създаването на тополови култури; корекциите на речните корита и изземването на инертни материали от коритата на реките, което води до драстични промени във водния режим; нерегламентираните и неправилно изведени сечи; изграждането на мини ВЕЦ и др.

През последните десетилетия като все по-сериозен проблем се очертава почистването на речните корита от сухи и паднали дървета. На много места – в низинните райони и урбанизираните територии – тази дейност се изпълнява не с оглед осигуряване на нормален воден отток на реките, а с явно комерсиална цел, като се изсичат и здравите дървета, които укрепват речните брегове.

Това води до унищожаването на тези изключително важни за речните екосистеми гори. Следователно при необходимост от прилагане на мярка „почистване на речните корита“ е наложително да се дефинират изрично конкретните параметри на намесата. Допустимо е да се премахват само дървета в рамките на речното легло, които при екстремни нива на водата реално могат да създадат условия за задръстване и да попречат на речния отток.

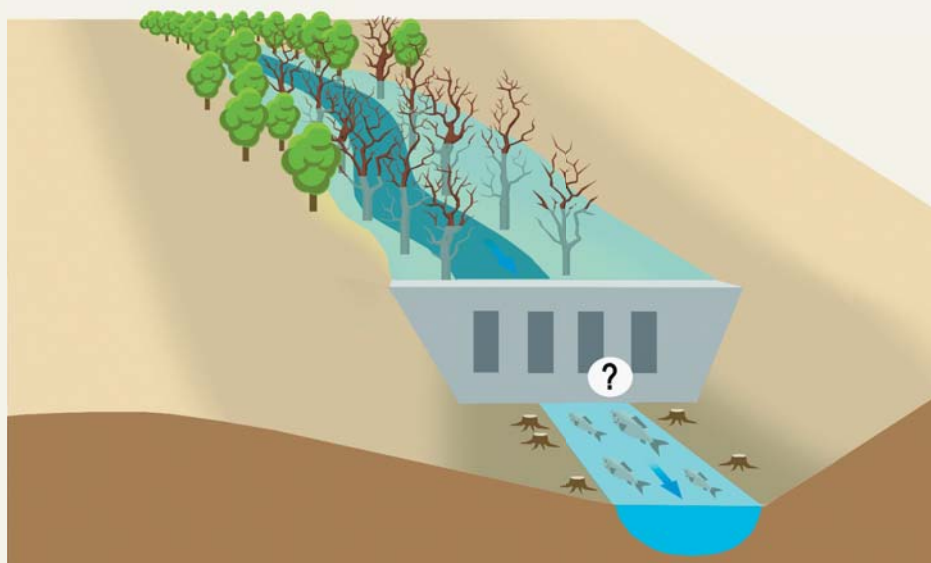
Изсъхнали елши край река Видима – дърветата попадат в задбаражното езеро на мини ВЕЦ „Зора“ и при задържане на високо ниво на водата практически се удавят, поради което изсъхват. На снимката реката изглежда в обичайното си състояние, тъй като задбаражното езеро е изпразнено.

© ЛЮБОМИР КОСТАДИНОВ

Прекъсване на речия коридор
и промяна на местообитанията
причинени от бараж
(ВЕЦ, водохващане и др.)

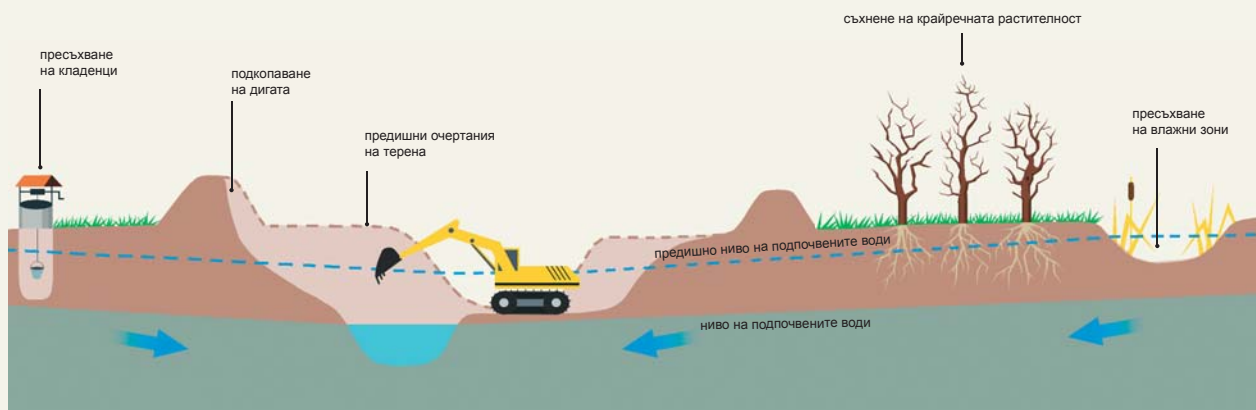
© СТОЯН НИКОЛОВ, СТОЯН МИХОВ, ИВАН ХРИСТОВ

Други причини за загуба на естествените крайречни гори са:

- превръщането на територии в селскостопански площи;
- промените в хидрологичния режим вследствие изграждане на инфраструктурни съоръжения (мини ВЕЦ, диги, пътища, дренажи и др.);
- пожарите;
- естествените ерозионни процеси, предизвиквани от р. Дунав, постоянната промяна на бреговата ивица, разрушаването на стари острови и създаването на нови такива;
- климатичните промени, поради които се редуват стихийни наводнения със засушавания.

Свързани с човека причини за промяна в структурата и функциите на крайречните гори са:

- инвазията на неместни видове като ясенолистен явор, пенсилвански ясен, храстовидна аморфа, айлант и др.;
- изхвърлянето на отпадъци и замърсяването на водите.

© СТОЯН НИКОЛОВ, СТОЯН МИХОВ, ИВАН ХРИСТОВ

Състояние на реката след корекции на терена

ЧАСТ VI. СЪЩЕСТВУВАЩИ ЗАКОНОВИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ

В защитените територии мерките за управлението на крайречни гори са посочени в заповедите за обявяването им или в планове за управление, като въпросните мерки са сведени до премахването на сухи и опасни дървета.

Извън националните паркове и резерватите съгласно чл. 2, ал. 1, т. 7 от Закона за горите всички разположени край водни обекти съобщества от дървесни или храстови видове се смятат за гора. Въпреки това, когато тези съобщества не са отразени като „гора“ в горскостопанските планове, в картата на възстановената собственост или в кадастралната карта, те на практика се смятат за отделни дървета.

Хоризонтални мерки за опазването на крайречните гори са предвидени в чл. 72 на Наредбата за сечите в горите, съгласно който около постоянните водни течения се запазват зони с ширина не по-малка от 15 м (с изключение на изкуствено създадените насаждения), като при необходимост в тях се допуска премахване само на сухи и/или паднали дървета. Допълнително, в буферната зона – която за реките Марица, Тунджа, Места, Струма, Арда, Лом, Цибрица, Огоста, Скът, Искър, Янтра, Вит, Съзлийка, Стряма, Осъм, Русенски Лом, Камчия, Велека и Резовска включва 100-метрова ивица по двата бряга, а за останалите водни течения в долния равнинно-хълмист и хълмисто-предпланински пояс на дъбовите гори – 50-метрова ивица по двата бряга, – възобновителните сечи се провеждат с удължен възобновителен период (с изключение на изкуствено създадените насаждения). По сходен начин за всички естествени крайречни горски местообитания, които попадат в границите на защитени зони от Натура 2000, чл. 65 от Наредбата за сечите в горите изисква поддържане на зони около постоянните водни течения с ширина не по-малка от 15 метра, в които сечи не се провеждат или се провеждат с интензивност, не по-голяма от 5% от запаса на насажденията.

В защитените зони от Натура 2000 се прилагат и режимите за устойчиво стопанисване, които включват следните допълнителни мерки:

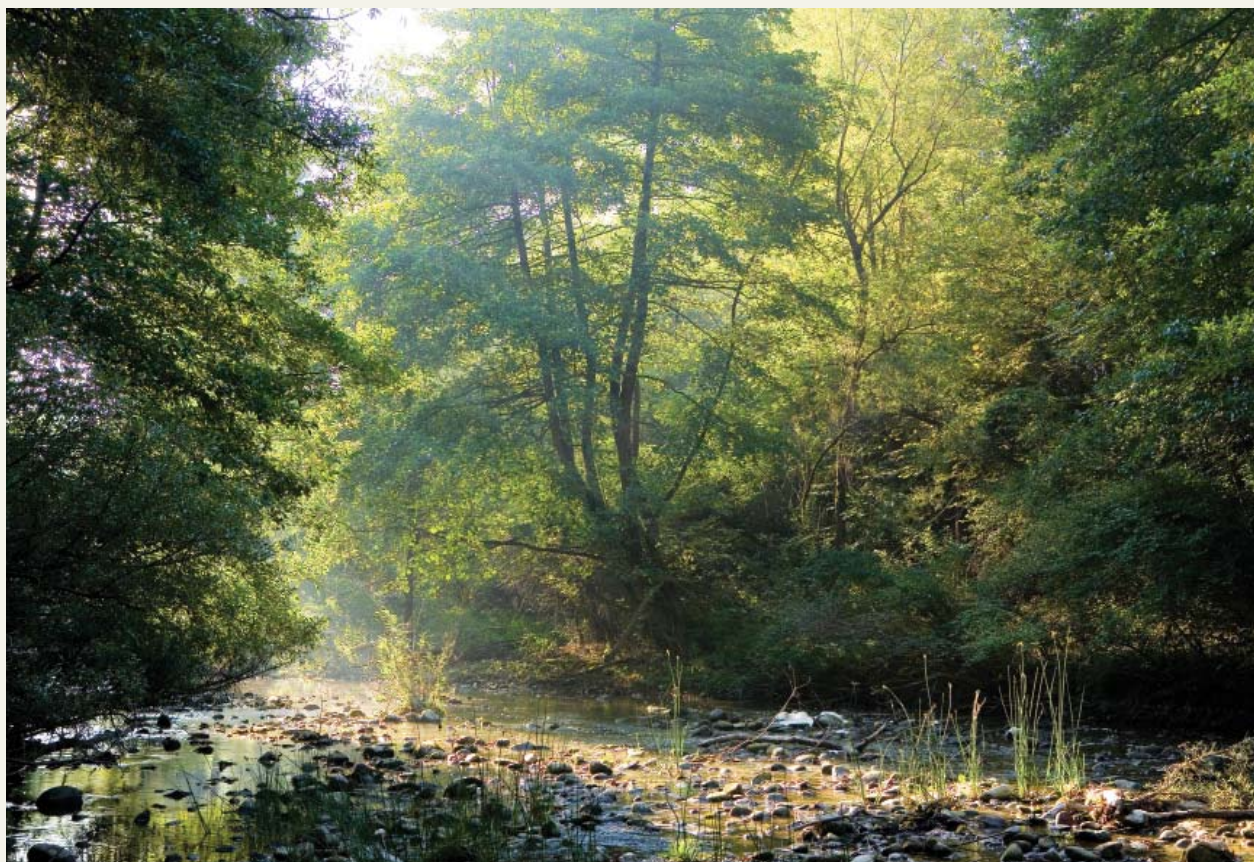
- поне 10% от територията на местообитанието трябва да бъдат отделени за осигуряване на гори, които са във фаза на старост (91Ео, 91Fo, 92Co);
- ниска интензивност на сечите (до 10% за 91Ео, до 20% за 91Fo и 92Co), съсредоточени върху малки площи или групи;
- регулярни сечи не се провеждат в 92Ао и 92Do;
- при провеждане на санитарни мероприятия за опазване на инфраструктурата се спазва правилото за поддържане на около 8% мъртва дървесина.

Изисквания за опазването на крайречните гори като буферни ивици около водните обекти са предвидени и в националните стандарти за Добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС), които всички получатели на плащания от Европейския земеделски фонд са длъжни да спазват.

В Национален стандарт 1. има изискване за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници чрез просмукване или оттичане посредством буферни ивици, като например естествени или изкуствено създадени тревни площи или такива, залесени с дървесна или храстовидна растителност.

Заливните речни тераси и крайречната растителност извън националната екологична мрежа би следвало да се опазват и от специална разпоредба в Закона за биологичното разнообразие. С цел осигуряване на връзки между защитените зони тя би трябвало да изисква в плановете и проектите⁵ да се включват мерки и дейности за опазване на онези елементи на ландшафта, които поради своята линейна и непрекъсната структура или свързваща функция имат значение за миграцията, географското разпространение и генетичния обмен в растителните и в животинските популации и видове. При все това, проучване на плановете и проектите в 11 общини, засягащи защитена зона Река Марица с 4 съседни защитени зони, показва, че тази разпоредба остава единствено на хартия. Като положително изключение трябва да се отчете интегрирането на концепцията за „общинска екологична мрежа“ в ОУП на община Марица и включването в мрежата на реки и напоителни канали.

⁵ Устройствените планове, областните планове за развитие на горските територии, горскостопанските планове и програми, националните и регионалните програми, разработвани по реда на други закони.

© MICHEL GUNTHER / WWF

Запазена крайречна растителност

ЧАСТ VII. ПРАКТИКИ ОТ ПРОЕКТИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА КРАЙРЕЧНИТЕ ГОРИ

Проектите за възстановяване на крайречните гори в България имат над десетгодишна история и вече са натрупали немалко опит. В тази част представяме кратко обобщение.

ПРОЕКТ „ОПАЗВАНЕ НА АЛУВИАЛНИ МЕСТООБИТАНИЯ ОТ ИНТЕРЕС ЗА ОБЩНОСТТА НА ОСТРОВ В ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ САБАЧЕК И СТРАНИЧЕН КАНАЛ В БЕДА КАРАПАНЧА“, УНГАРИЯ, LIFE07NAT/H000320

1. Повече информация за проекта: http://www.szabadsagsziget.hu/index.php?l=_en

2. Период на изпълнение: 2009 – 2013 г.

3. Цел на възстановяването

Целево местообитание 91Е0* Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)

4. Използвани методи

В горскостопанския план целта на управление на гората е изцяло променена на „горско стопанство за целите на природозащитата“. Инвазивните горски видове са премахвани чрез механични методи. Плантациите от хибридни тополи са изсечени и са заменени с фиданки от естествено срещащи се видове на обща площ от 5 ха. Използвани са следните видове: бяла тополя (*Populus alba*), черна тополя (*Populus nigra*), планински ясен (*Fraxinus excelsior* ssp. *pannonica*), бял бряст (*Ulmus laevis*), с участие на 1% дива круша (*Pyrus pyraeaster*). При залесяването са използвани различни методи: при първия е следвана традиционната технология, с механизизирано отглеждане, а при втория фиданките са садени с по-голяма гъстота и са отглеждани ръчно в рамките на три вегетационни периода. Конвенционалният метод за изкуствено залесяване и механизизирано отглеждане е приложен на площ от 2,5 ха (общо 4500 фиданки/ха, с 3 м разстояние между редовете). На другите 2,5 ха е използван по-голям брой фиданки – 12 000 фиданки/ха, с разстояние между редовете 1,6 – 2 м и ръчно отглеждане.

5. Резултати

Естественят отпад е висок, но възстановяването е успешно в дългосрочен план. В ръчно отглеждания отдел след 3 години вече е постигнат успех, в другия е необходимо допълнително залесяване.

6. Информация за разходите

Разходите при конвенционалния метод: 1000 – 1600 евро/ха, като това включва разходите за фиданки, частична почвоподготовка, работници; резултатите не са толкова добри. В дългосрочен план е по-благоприятно да има по-голям брой фиданки на хектар (1600 – 2500 евро/ха); по този начин допълнително засаждане и отглеждане след първите 3 години не са необходими.

7. Опит за споделяне/научени уроци

Служителите на националния парк препоръчват по-висок брой на фиданките/по-гъсти редове в този тип гори. По-добрата стратегия е да се имитират естествените процеси. В този тип гори естественото възобновяване нагъсто е обичайно и неговото имитиране чрез по-големи количества подобрява шансовете за възстановяване и позволява по-ранното започване на естествените процеси, което помага на цялата екосистема да се възстанови по-добре.

8. Контакти: Ласло Галиди, WWF Унгария, laszlo.galhidy@wwf.hu

© WWF-БЪЛГАРИЯ

Стар бряст на остров Свобода в унгарския участък на река Дунав

ПРОЕКТ „ОПАЗВАНЕ И ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ДУНАВСКИ ОСТРОВИ“, РУМЪНИЯ, LIFE06NAT/RO/000177

1. Повече информация за проекта: http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=3111

2. Период на изпълнение: септември 2006 – август 2010 г.

3. Цел на възстановяването

Възстановяване на заливна гора чрез замяна на плантация от хибридни тополи и залесяване на характерни видове като бяла върба и бяла топола. Целево местообитание за възстановяване – 92Ао Крайречни галерии от *Salix alba* и *Populus alba*.

4. Използвани методи

Традиционни методи за залесяване чрез засаждане на фиданки, с механизирано изкопаване на дупки по схема 4 x 2 м.

5. Резултати

Заменени са 26 ха тополови плантации на островите Турческу и Фермекату с естествено срещащи се, характерни за района видове като бяла топола и бяла върба. Площта представлява 16% от плантациите с хибридни тополи на островите. В някои от отделите на остров Турческу естествено се появява подраст от запазените в съседните територии черни тополи, както е предвидено в плановете за управление. Така в новото насаждение има както залесени фиданки, така и естествен подраст, което доближава гората до естествената.

Наличието на аморфа е контролирано посредством различни методи като разораване и дисковане преди залесяването и/или изсичане на храстите от аморфа във вече залесените места. В рамките на проекта са тествани химически, механични и смесени методи за премахване, като най-ефективен се оказва смесеният метод, но тъй като аморфата е чувствителна към неселективни хербициди (глифозад), в крайна сметка е избран само механичният метод.

6. Състояние на насаждението към момента

Към 2013 г. фиданките са в добро състояние, след което не е правен мониторинг поради липса на капацитет на отговорния партньор по проекта.

7. Информация за разходите

Липсват конкретни финансови данни. Реалните разходи са по-високи от планираните поради трудности, причинени от суши и наводнения.

8. Опит за споделяне/научени уроци

Засаждането на фиданки на острови е скъпо начинание и за да бъде ефективно, е необходима едновременно мобилизация на техника (трактори, лодки, моторен свредел) и човешки ресурс. Стойността на извършваните дейности се е оказала далеч по-висока от планираното по бюджет. Нужно е да се предвиждат явления от типа суша и наводнение, като мерките се планират спрямо тях.

9. Контакти: Кристина Мунтеану, WWF Румъния, cmunteanu@wwfdcp.ro

**ПРОЕКТ „ОПАЗВАНЕ НА МАЛЪК КОРМОРАН И БЕЛООКА ПОТАПНИЦА
В КЛЮЧОВИ ЗОНИ В РУМЪНИЯ И БЪЛГАРИЯ“, ЗЕЛЕНИ ГРАНИЦИ,
LIFE07/NAT/RO/0681**

1. Повече информация за проекта: <http://www.green-borders.eu/en/mid/Home.html>

2. Период на изпълнение: 2009 – 2013 г.

3. Цел на възстановяването

Проектът се изпълнява в 11 защитени зони, като възстановяване на горски местообитания се провежда в 2 от тях: защитена зона устието на река Олт в Дунав и защитена зона Блатница. Целта е възстановяване на гнездови територии на белооката потапница. Целевото местообитание е 92Ао Крайречни галерии от *Salix alba* и *Populus alba*.

4. Използвани методи

Традиционни методи за залесяване чрез засаждане на върбови и тополови фиданки.

5. Резултати

Общо залесени 4,5 ха върбови и тополови фиданки.

6. Състояние на насаждението към момента

Отговорният партньор по проекта е Агенцията по защита на околната среда – Олт. Степента на прихващане е 30%; по тази причина предстои допълнително залесяване.

Бялата тополя е била характерен вид за равнинните крайречни гори в миналото, но днес е почти изместена от хибридните видове тополи.

7. Информация за разходите

Залесени общо 10 750 фиданки; разходите са 12 000 евро.

8. Опит за споделяне/научени уроци

При залесителни процеси да се обръща повече внимание на типа почви и наличието на влага.

9. Контакти: Юлия Пую, WWF Румъния, ipuiu@wwfdcp.ro

ДЕЙНОСТ ПО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА КРАЙРЕЧНИ ГОРИ ПО РЕКА ДУНАВ НА ОСТРОВИТЕ КОЗЛОДУЙ, ЕСПЕРАНТО И МАСАТА

1. Повече информация за проекта: Проект за възстановяване на заливните гори

2. Период на изпълнение: 2006 – 2007 г.

3. Цел на възстановяването

Възстановяване на полуестествените заливни гори по островите.

4. Използвани методи:

• острови Козлодуй и Есперанто

Залесяването е извършено през 2006 г. с едногодишни семенищни дъбови фиданки, произведени в разсадника на ДГС „Оряхово“. Семената – жългд от летен (лонгозен) дъб – са закупени от ДГС „Свищов“. Избраните площи за залесяване са тополови сечища, с пълна подготовка на почвата. Схемата на залесяване е 4 x 1 м, за да има възможност за дисковане. До третата година културите са отглеждани, след това не са провеждани повече дейности. Попълване на културите е извършено през първите три години, като са използвани и фиданки, закупени от ДГС „Свищов“.

• остров Масата

Залесяването е извършено през 2007 г. с едногодишни семенищни дъбови фиданки, произведени в разсадника на ДГС „Оряхово“. Семената – жългд от летен (лонгозен) дъб – са закупени от ДГС „Свищов“. Избраната площ е тополово сечище; подготовка на почвата не е извършена. Схемата на залесяване е 4 x 1 м (между пъновете). До третата година културите са отглеждани, след това не са провеждани повече дейности. Попълване на културите е извършено през първите три години, като са използвани и фиданки, закупени от ДГС „Свищов“.

5. Резултати

Общо залесени:

- 12 дка през 2006 г. на остров Козлодуй;
- 12 дка през 2006 г. на остров Есперанто;
- 11 дка през 2007 г. на остров Масата.

6. Състояние на насаждението към момента

Насаждението в остров Козлодуй е с височина 5 м и диаметър 8 см. Със склопяването му аморфата е загинала.

7. Информация за разходите

Общата сума на проекта е 6900 евро, които са изразходвани за: производство на фиданки в разсадник „Галово“; подготовка на почвата; залесяване; погълване и отглеждане на 35 дка дъбови култури.

8. Опит за споделяне/научени уроци

До натрупването на достатъчен опит във възстановяването на заливни гори е рисковано да се планират широкомащабни възстановителни дейности.

Мониторингът на възстановената преди това гора на о. Ковачев е предоставил много ценен опит и знания за залесителните дейности в заливните гори.

Културите са на 10 години. Първоначално е имало опасения дали новосъздаденото насаждение ще оцелее предвид обилното наличие на аморфа. Впоследствие е установено, че отначало аморфата предпазва дъба, осигурявайки му засенчване, а преди 2 години дъбът я е надраснал. На 3-тата година от създаването на културите е имало продължително заливане с вода (3 месеца), но въпреки това фиданките са оцелели, което се обяснява с факта, че са използвани дъбови фиданки с подходящ произход, понасящи продължителни заливания.

9. Контакти: инж. Снежана Гарданска, ДГС „Оряхово“, Иван Христов, WWF.

Теренно посещение
на насаждения с вардимски дъб
на о. Козлодуй, Оряхово

ДЕЙНОСТИ ПО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ДЪБОВИ ГОРИ ПО РЕКА ДУНАВ — ОСТРОВ КОВАЧЕВ

1. Период на изпълнение: 2004 – 2006 г.

2. Цел на възстановяването

Възстановяване на естествени крайречни гори, тип местообитание 91Fo и 91Eo на остров Ковачев.

3. Използвани методи

В различните подотдели са извършени различни дейности:

Подотдел „р“: залесяване с фиданки от летен дъб, произход Вардим, през 2004 г. Залесяването е осъществено в гъста схема 4 x 1 м. Наличният естествен подгон от аморфа е изиграл положителна роля. Отчетен е голям прираст от 60 – 80 см годишно.

Подотдел „к“: залесяване с дъбов жълд, произход Вардим, през 2014 г., в копки, отбелязани на терен с клечки. Впоследствие жълдите били изровени от язовци или плъхове и се наложило да се направи залесяване с фиданки, въпреки че при директно засяване на жълд фиданките са по-жизнени. (Например при засяване на жълд при височина на фиданката 25см корените са дълги около 70 см.).

Подотдел „ш“: след пълна почвоподготовка залесяване с дребноразмерни фиданки от летен дъб върху 30 дка при схема 2 x 1 м. Смята се, че дребноразмерните фиданки се прихващат по-добре.

4. Опит за споделяне/научени уроци

При засяване на жълди съществува риск от изравнянето им от язовци или гризачи. На местата, където жълдите са оцелели и от тях впоследствие са се развили фиданки, последните са по-жизнени и устойчиви в сравнение с директно залесяваните фиданки.

При планиране на засяване на жълди трябва да се отчита и фактът, че естествените цикли на жълдовите реколти за вида *Quercus robur* са трудно предвидими. В случай на несемеосна година и планирано залесяване с летен дъб се препоръчва използването на дребноразмерни фиданки.

Борбата с аморфата е успешна, когато се постигне и поддържа висока склопеност на насаждението поради факта, че видът е силно светлолюбив. Продължителните заливания също влияят отрицателно върху развитието на този чуждоземен вид.

5. Контакти: инж. Горан Лозанов, инж. Цветан Панагюрски, ДГС „Лом“

© ИВАН ХРИСТОВ/WWF-БЪЛГАРИЯ

Стари дъбове на остров Ковачев

ДЕЙНОСТИ ПО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА КРАЙРЕЧНИ ГОРИ ПО РЕКА ДУНАВ — ОСТРОВ ГОЛЯМ ВАРДИМ

1. Цел на възстановяването

Възстановяване на естествени гори на остров Вардим.

2. Използвани методи

Първоначално е направено засяване на жълтд в копки при схема 3 x 1 м през 1996 г. Тъй като младата култура била унищожена от дивеча, се наложило извършването на залесяване с дребноразмерни фиданки в гъста схема 2 x 1 м.

3. Резултати

На 17-ата година от създаването на насаждението е отчетено средно количество от 2000 фиданки/ха.

4. Опит за споделяне/научени уроци

Поради високата плътност на популацията от дива свиня на острова засяването на жълтди е рисковано. Препоръчва се използването на дребноразмерни фиданки, които да се залесяват в гъста схема.

5. Контакти: доц. д-р Кънчо Калмуков, ДГС „Свищов“

СЪЗДАВАНЕ НА КУЛТУРА ОТ ВАРДИМСКИ ДЪБ НА ОСТРОВ МАЛЪК ВАРДИМ

1. Период на изпълнение: от началото до средата на миналия век (преди около 60 г.).

2. Цел на възстановяването

Културата е създадена преди около 60 години и от 15 – 20 години се ползва като семенна база за производство на семенен материал от летен дъб, произход Вардим. Особено подходящ е при залесявания в зони от мрежата Натура 2000.

3. Използвани методи

За създаването на културата е използван семенен материал от избрани екземпляри от защитена местност Стариет дъб, намираща се на острова. Културата е създадена при много гъста схема от 1 x 1 м, с цел при естествените процеси на самоизреждане впоследствие да останат екземплярите с най-добри качества (в това число устойчивост, самоокастреност и т.н.).

4. Резултати

Понастоящем средният диаметър на дърветата е 45 см, а максималният – 80 см. Постигнато е добро самоокастриане.

5. Състояние на насаждението към момента

Наблюдава се тенденция към формиране на смесена гора, настаняват се брястове и други характерни за района местни видове.

6. Опит за споделяне/научени уроци

Благоприятстващи фактори са влажната почва, равният терен и подпочвените води. Важно е да се отбележи отрицателното въздействие на непредсказуемата регулация на водното ниво от ВЕЦ „Железни врата“. В резултат се наблюдава отмиране на екземпляри поради промени във влажностния режим.

7. Контакти: доц. д-р Кънчо Калмуков, ДГС „Свищов“

ПРОЕКТ „ОПАЗВАНЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА 11 ТИПА ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ КРАЙ РЕКИ И ВЛАЖНИ ЗОНИ В 10 МЕСТА ОТ МРЕЖАТА НАТУРА 2000 В БЪЛГАРСКИТЕ ГОРИ“, LIFE08 NAT/BG/000281, ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДЕЙНОСТТА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ПРИРОДЕН ПАРК „ПЕРСИНА“

1. Период на изпълнение: 2010 – 2014 г.

2. Цел на възстановяването

Възстановяване на природно местообитание 91Е0* на остров Градина върху площи, заети до момента от култура от хибридна топола.

3. Използвани методи

Пълна почвоподготовка, залесяване с фиданки от летен дъб, черна топола, бяла върба и бял бряст, отглеждане.

4. Резултати

Създадено насаждение на площ от 270 дка.

5. Състояние на насаждението към момента

Три години след първоначалното залесяване и последващото отглеждане и попълване фиданките и от четирите вида са в добро състояние, има самосев от бяла топола и бяла върба в междуредията, които се оставят необработени при отглеждането. Появила се е и аморфа, която засега не конкурира фиданките.

6. Информация за направените разходи

В рамките на проекта – около 510 евро/декар, което включва пренос на техника до острова, почвоподготовка, закупуване на фиданки, залесяване, отглеждане. След края на проекта са правени допълнителни разходи по отглеждането.

7. Опит за споделяне/научени уроци

Създаденото насаждение понася успешно пролетните заливания, които могат да продължат до около 50 дни. В резултат на ниските подпочвени води и високите температури през август се наблюдават по-големи загуби в дъбовото насаждение. Останалите видове понасят добре и тези промени.

8. Контакти: ДГС „Никопол“: persin@abv.bg; Стела Тодорова, ДПП „Персина“: persina@abv.bg

НАУЧЕНИ УРОЦИ

Обобщение на наученото от практическите дейности по възстановяване на крайречни гори

© WWF-БЪЛГАРИЯ

- **Тестване на различни подходи:** със засаждането на по-голям брой фиданки на по-гъсти редове се имитират естествените процеси. В този тип гори естественото възобновяване нагъсто и под формата на групи е обичайно. Чрез залесяване в гъста схема се създават близки до естествените условия, при което протичат и естествени процеси на самоизреждане и запазване на най-приспособимите, жизнени и устойчиви екземпляри. По този начин се подобряват и шансовете за възстановяване на този тип гори.
- **Възстановяване на крайречни гори по дунавските острови:** засаждането на фиданки на острови е скъпо начинание и за да бъде ефективно, е необходимо техниката и човешкият ресурс да бъдат мобилизирани едновременно. Явления като непредвидени суши и наводнения представляват сериозен риск за крайния успех и водят до оскъпяване на дейностите. Непредсказуемото регулиране на водното ниво на ВЕЦ също е причина за сериозни, а в някои случаи и необратими промени във водния и заливен режим, както и в нивото на подпочвените води.
- **Мащаб на дейностите:** преди да бъде натрупан достатъчно опит във възстановяването на крайречни гори, е рисковано да се планират широкомащабни възстановителни дейности.
- **Инвазивни видове:** в началния етап на създаване на млади насаждения от сенкоиздръжливи дървесни видове (напр. летен дъб) аморфата може да има положителен ефект. Опитът показва, че в началото тя предпазва дъбовите фиданки от прегаряне, като им осигурява нужното засенчване. Впоследствие фиданките на дъба надрастват аморфата. Ефективен метод на борба с нея е постигането и поддръжката на висока склопеност на насаждението, тъй като видът е силно светлолюбив. Заливанията също ѝ пречат. Изпробваните смесени методи за премахване на инвазивни видове – механични и химични (неселективни хербициди) – също дават добри резултати. Важно е да се има предвид, че използването на неселективни хербициди може да бъде опасно за обектите за опазване в защитените зони от Натура 2000.
- **Заливане:** Опитът от различни проекти със заливане до 3 месеца показва, че фиданките на дъбове, черни тополи, бели върби и брястове оцеляват.
- **Жълъди или фиданки?** При засяване на жълъди последните биват изровени от различни животни, което налага да се проведе повторно залесяване. Същевременно оцелелите фиданки от жълъд са по-жизнени.

© ГЕОРГИ ХРУШЧЕВ

С по-малко от 1 лев на ден всеки може да подпомага опазването на горите
и техните обитатели в България.

Станете дарител на WWF на
www.SpaseteDivataPriroda.bg

WWF и крайречните гори

11

години, още от самото си създаване в България, WWF работи активно за опазване на крайречните гори

1961

WWF е основана през 1961

481 дка

ще бъдат възстановени по проекта в ЗЗ Река Марица и ЗЗ Мартен-Ряхово

5

са типовете крайречни гори в страната по Натура 2000

Защо сме тук

За да спрем унищожаването на околната среда и да изградим бъдеще, в което хората живеят в хармония с природата.

www.wwf.bg

MIX
Paper from
responsible sources
FSC® C100431